

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA HADTÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGA.

MAGYAR katonai tudománynak és irodalomnak, mint önálló szaknak 1883-ban adott először helyet csarnokaiban a Magyar Tud. Akadémia, május 16-iki ülésében megalakítván III-dik osztálya kebelében a *Hadtudományi bizottságot*, melyre nézve *Kápolnai Pauer István* még az 1882-ik évi május 22-iki összes ülésében tette meg az első indítványt.

Ez a bizottság programjába felvette a többek közt a magyar hadtörténelemnek művelését is és ezt a feladatát, élén *Hollán Ernő* elnökkel és *Rónai Horváth Jenő* előadóval oly híven teljesítette, hogy bátran elmondhatjuk, miszerint a magyar hadtörténelem tudományos megalapozása ezen bizottság 1898-ig terjedt működésének idejére esik. Ezen idő alatt nemcsak a Hadtörténelmi Könyvtárban kiadta *Zrinyi Miklós* hadtudományi munkáit, s az 1866-ik évi hadjáratok történetét, valamint a millennium alkalmából a magyar nemzet ezeréves hadi krónikáját két hatalmas kötetben, hanem ezenfelül megindította ugyancsak *Rónai Horváth Jenő* szerkesztésében 1888-ban

a *Hadtörténelmi Közlemények* című folyóiratot, melynek tíz évi folyamában a magyar hadi történelem páratlan gazdag anyagát tette közzé. Célja e folyóiratnak, mint a szerkesztő mondja, már kezdetben az volt, «hogy a különösen is szegény magyar katonai irodalom leginkább mellőzött ágát, a magyar hadtörténelmi irodalmat, mely nemzetünk dicső multjának történetét van hivatva megörökíteni, egy oly szakfolyóirattal ajándékozza meg, mely a magyar hadi eseményeket szakszerű feldolgozásban adván, a magyar tisztnek, a magyar katonának kedves olvasmányát képezze, a magyar történetíróknak munkálataiknál jól értékesíthető adatokat nyújtson, végre pedig, hogy a magyar hadi dicsőség emlékeit felújítván, a hazafias szellemet terjessze s a magyar nemzet fiainak legszebb erényét, a hazaszeretetet ápolja, fejlessze.»

Rónai Horváth Jenő ezredparancsnokká léptettettvén elő, ezen állásával járó nagy elfoglaltsága miatt 1897 végén e folyóirat szerkesztésétől visszalépett.

1898-ban a folyóirat új szerkesztője *Bárczay Oszkár*, még mielőtt az első füzet megjelenhetett volna, elhalálozván, miután az Akadémia sem támogathatta azt többé anyagilag, a *Hadtörténelmi Közlemények* tíz évi fennállás után megszűnt.

Maga a bizottság az irodalmi kérdéseken kívül már 1888-ban foglalkozott a magyar hadtörténelmi múzeum eszméjével s azt folyton ébren tartotta.¹

Az Akadémia III-ik osztályának az 1898. évi május 23-iki összes üléshez intézett jelentéséből értesülünk, hogy a hadtudományi bizottságot kellő anyagi eszközök hiányában nem alakítja meg s a *Hadtörténelmi Közlemények*et beszünteti. Ugyanekkor a bizottság azon kérelme, hogy a II-ik osztály kebelébe helyeztessék át, véleményezés végett kiadatott a II-ik osztálynak²

A II-ik osztály az 1899-ik évi január 30-iki összes üléshez intézett jelentésében késznek nyilatkozott a hadtudományi bizott-

¹ *Rónai Horváth Jenő*: Magyar katonai évkönyv 1886-ra. 1—9. lap. A Magyar Tud. Akadémia kebelében fennálló hadtudományi bizottság működése és *Hadtörténelmi Közlemények* 1897, a név- és tárgymutató bevezetése.

² *Akadémiai Értesítő*. 1898. 355. l.

ságnak átvételére, feltéve, hogy az Akadémia részéről kellő anyagi támogatásban részesül. Az összes ülés ezt a jelentést örvéndesen vette tudomásul s a II-ik osztály útján fölkérte a történelmi bizottságot, hogy a hadtudományi bizottság munkásságának részletes tervezetét készítené el, az anyagi támogatás kérdését az Akadémia e tervezet benyújtása után fogja tárgyalni.¹

Mindamellett főleg a kellő anyagi fedezet hiánya miatt az ügy végleg elaludt. Végre 1906-ban e folyóirat jelenlegi szerkesztője indítványt nyújtott be a II-ik osztályhoz a bizottság újból való föllállítása s a folyóirat megindítása iránt. Az osztály által e részben fölkért történelmi bizottság november 10-iki ülésében abban állapodott meg, hogy a hadtörténelemnek, mint a magyar történelmi kutatásokkal szorosán összefüggő feladatnak művelését saját működési körébe tartozónak ismeri el s ezért teljes készséggel járul hozzá az indítvány azon részéhez, hogy az 1897 óta megszűnt hadtudományi bizottságnak, mely különben is túlnyomó nagy részben nem a szorosabb értelemben vett s a III. osztályba tartozó hadtudományt, hanem a történelmi bizottság feladatai körébe vágó magyar hadi történelmet művelte, nagybecsű folyóirata, a Hadtörténelmi Közlemények, a történelmi bizottság gondozásában újból megindíttassék. Föltéve, hogy e folyóirat költségei kellő fedezetet nyernek, a történelmi bizottság gondoskodni fog annak szerkesztőjéről, megállapítja a folyóirat programját, ennek s esetleges más hadtörténelmi kiadványoknak költségvetését, még pedig saját költségvetésétől teljesen elkülönítve, dotációjának minden megterhelése nélkül. Hogy a hadtörténet a történelmi bizottság kebelében a mostaninál nagyobb arányokban legyen művelhető, meg fogja tenni a szükséges lépéseket arra nézve, hogy tagjai száma hadtörténelmi kutatásokkal foglalkozó akadémiai tagtársakkal, valamint a honvédelmi miniszterium által kijelölendő katonai szakférfiakkal kiegészíttassék. Mindenekelőtt azonban szükséges, hogy a honvédelmi miniszterium anyagi támogatása biztosíttassék.

Ennek folytán az Akadémia elnöksége 1907 február hó 5-én kérvénnyel fordult a honvédelmi miniszterhez, a ki azt vála-

¹ U. o. 1899. 94. l.

szolta, hogy a legnagyobb örömmel veszi ugyan a Hadtörténelmi Közlemények tervezett fölélesztését, de a maga részéről csak 110 példány megrendelésével segíelyezheti a vállalatot.¹

Az ügy tehát az anyagi eszközök hiánya miatt újból megfeneklett.

Történt azonban, hogy a képviselőház 1908. évi január hó 24-én tartott ülésében *Ferdinándy Béla* országgyűlési képviselő az ujoncz megajánlási törvényjavaslat tárgyalása közben azt a kérdést intézte a honvédelmi miniszterhez: vajjon a magyar katonai tudományos szakirodalom olyan színvonalon áll-e, mely a kívánalmaknak megfelel... vajjon ki tudja-e elégíteni a honvéd tisztikarnak magasabb igényeit és másrésről ki tudná-e és ki fogná-e elégíteni a magyar szolgálati és vezényleti nyelv esetében a közös hadsereg magyar részének tisztikarát és ki tudná-e elégíteni a magasabb tisztképzés igényeit? Erre a kérdésre — mondja tovább Ferdinándy — csak nemmel lehet válaszolni. Sajnos, a magyar katonai irodalom gyenge, fejletlen állapotban van és honvédtisztjeink, ha magasabb képesítésre törekednek, most nagyrészt német szakmunkák használatára vannak utalva.

A magyar katonai irodalom olyan szegény, hogy ma, a honvédség fennállásának ötödik évtizedében a szükséges művek részben még fordításban sincsenek meg. Az önálló szakmunkák jóformán teljesen hiányoznak. *A magyar hadi történet művelésének mezeje meglehetősen el van hanyagolva.* Magyar nyelven még oly ifjúsági művek sem léteznek, melyekből a hadapródiskolák és tisztképző intézetek növendékei merithetnének okulást. Ezek kénytelenek Radetzky, Laun és legjobb esetben Savoyai Jenő és más osztrák generálisok hőstetteiből meríteni azt a lelkesedést, a mely a katonai erények fejlesztéséhez szükséges. A t. honvédelmi miniszter úrnak azonban módjában állana a katonai irodalom megteremtését és fejlesztését a saját hatáskörében eszközölni. Ehhez nem kellene egyéb, mint egy kis jóakarát és egy kis pénz és a t. honvédelmi miniszter úr jóvá tehetné hivatali elődeinek több évtizeden át elkövetett mulasztásait.

Azt hiszem felesleges bővebben kifejtenem, hogy különösen

¹ Akadémiai Értesítő, 1907. 699. l.

Magyarországnak mai közjogi helyzete mellett és a mi viszonyaink között ma minden irodalom a saját erejéből fejlődik, csak a katonai irodalom nem. A magyar katonai irodalmat nálunk csak állami támogatás mellett, hogy úgy mondjam, hivatalból lehet fejleszteni.

A kivitel talán úgy volna eszközölhető, hogy a honvédelmi miniszter úr alakít egy *katonai irodalmi szakbizottságot*. Ezen szakbizottság működése három irányra terjedne ki. Először: a magyar nyelven hiányzó és szükséges, vagy egyébként kiváló szakművek fordítására, másodsor: önálló magyar szakművek megírására, a mi részben pályázat, részben megbízatás útján eszközöltetnék. Olyan tiszték, kiknek katonai múltja kellő garanciát nyújt, egyes szakművek írásával megbiztatnának. Harmadsor: katonai *íjjásági könyvtárak* megteremtésére. Ennek keretébe beillesztendők volnának olyan *hazafias katonai művek*, melyek a katonai erkölcsöket hazai történeti alapon mutatnák be. Be lehetne ennek keretébe illeszteni *a magyar csataképek készítésének támogatását is*, mert a honvéd Ludovika Akadémia, egy honvéd főreáliskola és két honvéd hadapródiskola e tekintetben való szükséglete nem elegendő arra, hogy ilyenek kiadására vállalkozók akadjanak.

Úgy gondolom, hogy az első két-három esztendőben körülbelül évi 150.000 korona költség erre a célra elegendő lenne; a későbbi években, ha már a dolog megindult, ennek talán a felével is meg lehetne elégedni. Azon meggyőződésben élek, hogy ily irányú állami támogatás mellett nem csupán a katonai irodalmat lehetne megteremteni és fejleszteni, de tekintettel arra, hogy a honvéd tisztikar létszáma 2743 tisztet tesz ki, azt gondolnám, hogy e szakműveket, vagy legalább ezek nagy részét ingyen lehetne a honvédtisztek birtokába juttatni, vagy nekik más módon könnyen hozzáférhetővé tenni.

Befejezem felszólalásomat. A magyar nemzet a múltban és a jelenben milliókat fordított katonai célokra, a nélkül, hogy ebből a nemzeti szempontnak legkisebb haszna is lett volna. Az általam előterjesztett cél megvalósítása nem ütközik akadályokba; tisztán tőlünk függ, nemzeti szempontokat szolgál és aránylag csekély költséggel megvalósítható.

A magyar katonai irodalom fejlesztése nemcsak a honvéd tisztikarnak, de a közös hadsereg magyar tisztjeinek és a tisztképzés igényeinek érdekeit is minden tekintetben elősegítené. Én azt hiszem, hogy nem lehet semmi nehézség az ellen, ha a t. honvédelmi miniszter úr még az idei költségvetésbe egy körülbelül 150,000 K-át kitevő tételt pótlólag illesztene be a katonai irodalom fejlesztése címén.

A magyar katonai szakirodalom megteremtése és fejlesztése szorosan összefügg azon célokkal, melyeket a katonai kérdések tekintetében magunk elé tűztünk.

És ha a mi törekvésünk az, hogy az összes hadsereg kiegészítő részét képező magyar hadsereget tényleg magyarrá tegyük, hogy ennek alapján majd az önálló hadsereget megvalósítsuk, akkor az elől, a mit ennek a célnak érdekében elérhetünk, bármily csekélynek lássék is az, ne térjünk ki, hanem inkább ma tegyük meg a lehető.

Az elmondottak alapján határozati javaslatomat elfogadás végett van szerencsém benyújtani és felolvasni.

«Határozati javaslat. Utasíttatik a magyar királyi honvédelmi miniszter, hogy a magyar katonai szakművek irodalmának fejlesztése érdekében, egyrészt a hiány pótlására szükséges szakművek magyar nyelvre leendő lefordításának, másrészt az önálló tudományos magyar katonai irodalomnak, valamint a katonai nevelő- és képzőintézetek számára való *ifjúsági könyvek irodalmának támogatása* céljából még az idei költségvetésbe illeszzen be pótlólag egy megfelelő tételt *s egy magyar katonai irodalmi szakbizottság alakításának* közbejöttével tegye meg a szükséges intézkedéseket, hogy a költségvetés keretén belül e célra évenként megszavazandó összeg célirányosan felhasználható legyen.»

Ehhez a határozati javaslatához *Thaly Kálmán* sietett hozzászólni, elmondván ennek a kérdésnek az Akadémiában volt előzményeit, majd így folytatja:

Én tehát az igen t. honvédelmi miniszter úr figyelmét oda irányítom és azt kérem, hogy méltóztassék az Akadémiához *egy leirattal fordulni, nagyobb készséget mutatván, mint a legközelebbi multban a közösen így megindítandó, felújítandó*

vállalat iránt. Az Akadémiában szívesen megválasztanák Hollán Ernő helyére Rónai Horváth Jenőt a hadtörténelmi bizottság elnökévé és szívesen működnének vele közre azok, a kik hadtörténelemmel foglalkozunk, megteremtésében, felújításában a magyar hadtörténelmi és katonai irodalomnak. Én tehát az eszme felvetését nagyon helyénvalónak látom, csak az eszme megvalósítására vezető utak ágaznak el annak következtében, hogy az igen t. felszólaló képviselő úr az előzményeket nem ismerte, a melyeket én röviden előadtam s a melyeket csak fel kell újítani.

A Magyar Tudományos Akadémia kész közreműködni a magaszakembereivel, ha a honvédelmi miniszter úr nem fogadja nagyon ridegen és hidegen ezt a dolgot. Még annyi sem kell hozzá, hogy 150,000 koronát szavazzon meg a ház. Kezdetben kevesebb is elég lenne, mert hirtelen nem is tudnánk annyi katonai olvasmányt nyomtatni, a tisztikar és a legénység kezébe adni, mint a mennyinek előállítására ez az összeg elég volna. Egyelőre 100,000 korona is nagyon bőven elég volna. A kezdetből szép irodalom fejlődhetnék ki és a mint a mult példája mutatja, ezen az úton meg lesz a honvédtiszt uraknak a dolga könnyítve, a kik kívánnak a dologgal foglalkozni, az Akadémia segítségével és viszont az Akadémiának dolga is meg lesz könnyítve a honvédtiszt urak segítsége által. A példa megvan. A mit egy Hollán Ernő, Rónai Horváth Jenő annyi sikerrel megkezdett, karolja fel az igen t. miniszter úr és mi szívesen készséggel leszünk munkásai ebben, mert magunk is — az Akadémiát értve — nagyon óhajtjuk azt, hogy a magyar honvédtisztikar tudományos szempontból is megfelelő katonai olvasmányokat kapjon.

E mellett a népies irodalmat is fel kell karolni — és erre megvan a jóindulat a t. miniszter úrban, — hogy az altisztek és a legénység kezébe is bizonyos időkben az altiszti könyvtárak létesítése által hasznos olvasmányokat adhassunk. Mi segítségül szívesen lennénk ebben is, de ne hagyjuk ezt a dolgot aludni.¹

¹ Országgyűlési Értesítő, 1908. jan. 25. 9—10., 11—12. és 18. lap.

A képviselőház lelkesen megszavazván a magyar katonai irodalom emelésére az anyagi támogatást, a honvédelmi miniszter az 1909. évre elég szerényül 25 ezer koronát vett fel e célra költségvetésébe¹ s e tárgyban már április hó 23-án a következő átirattal fordul az Akadémiához:

Miután az országgyűlés a magyar katonai irodalom fejlesztésének céljaira megfelelő összeget bocsátott rendelkezésemre, immár eleget tehetek a Magyar Tudományos Akadémiának 1907. évi február hó 5-én kelt átiratában a Hadtörténelmi Közlemények fölélesztése tárgyában tett megkeresésének és e célra e folyó évtől kezdve 5000 korona évi segélyt és ezenkívül 120 példányra való előfizetést ajánlok fel.

A mennyiben ez összeg a Hadtörténelmi Közlemények költségeinek fedezésére nem volna teljesen elegendő, azt kérem, hogy a több költséget a Magy. Tud. Akadémia fedezze, mely a múltban bizonyára többlet fordított hadtörténelmi czélokra.

Ezen állandó jellegű támogatás felajánlásánál ama kívánságomnak adok kifejezést, hogy ez összeg csakis a magyar hadi történelem művelésére fordítható.

Az ügy érdekében fekvőnek tartanám azt, hogy esetleg az Akadémia történelmi bizottságának kebelében, vagy azonkívül egy külön *«hadtörténelmi bizottság»* alakíttatnék, melynek feladatai közé tartoznék a Hadtörténelmi Közlemények szerkesztése is.

Ezen hadtörténelmi bizottságba én is jelölnék ki néhány katonai tagot, megjegyezvén, hogy ha erre vonatkozólag a Magyar Tudományos Akadémiának konkrét javaslatai volnának, kérem a tagokul óhajtott tisztek neveit tudomásomra hozni.

Ezen átirat folytán az Akadémia október 4-iki összes üléséből Csánki Dezső, Tagányi Károly, Szendrei János és Fejérfataky László, a történelmi bizottság előadójából álló albizottságot küldött ki az előmunkálatok megtételére.

Ez a bizottság már október 8-án a következő javaslatot terjesztette az Akadémia elé:

«A Tört. Bizottság kebelébe rendkívül nehezen volna be-

¹ Állami költségvetés 1909-re. Indokolás. 12. lap.

illeszthető egy oly állandó jellegű albizottság, melynek oly tagjai volnának, kik a nagybizottságban nem foglalnának helyet; másrészt kétségtelen, hogy a hadtörténelmi kutatások sokkal eredményesebben lesznek végezhetők, ha azok érdekében egy külön hadtörténelmi bizottság létesíttetnék, melynek tagjai közt megfelelő arányban, az Akadémia kötelekében nem álló oly katonai szakférfiak is helyet foglalnának, kiket az Akadémia a honvédelmi Miniszter úrral egyetértőleg, a bizottságba választ. Ez új, állandó jellegű bizottságnak módjában lesz egyrészt hadtörténelmi emlékek felkutatásában eredményesen fáradozni, másrészt pedig épen katonai tagjai által meg lesz adva a lehetősége annak, hogy a hadtörténelmi kutatásokra szükséges további anyagi eszközöket a honvédelmi kormánytól kieszközölje. Az új bizottságnak a Történelmi Bizottsággal való kapcsolata s így a két bizottság működésének egymással összhangzó tervszerűsége el volna érhető az által, hogy a Történelmi Bizottság elnöke és előadója hivatalból tagja volna a Hadtörténelmi Bizottságnak.

Míndezek alapján a Bizottság javasolja, hogy hadtörténelmi kutatások céljaira és a Hadtörténelmi Közlemények kiadására a II. osztály kifolyásakép, egy állandó Hadtörténelmi Bizottság létesíttessék.

A bizottság által eszközölt számítások azt eredményezték, hogy a honvédelmi Miniszter úr által felajánlott anyagi támogatás nem elégséges a kitűzött tudományos cél megvalósítására; azért szükségesnek mutatkozik az, hogy az Akadémia a felállítandó új bizottság költségvetéséhez a maga részéről is hozzájáruljon, a hogy erre nézve a honvédelmi Miniszter úr is kérést intézett az Akadémiához. Az Akadémia hozzájárulásának összege egyelőre évi 1200 koronában volna megállapítandó, a mely összeg nagyjából megfelel a hadtudományi célokra, illetőleg segélyezésre rendelt Festetich-féle alap kamatainak, melyek egy időben tényleg erre a célra szolgáltak.»

Az Akadémia október 25-iki összes ülése e jelentést egész terjedelmében helyeslő tudomásul vette, egyszersmind kimondta, hogy gróf Tolnai Festetich László alapítványát, a ki az 1827: 19. t.-cz. szerint a «felállítandó tudós társaság vagy magyar

akadémia javára, névszerint az a mellett a katonai ismerettár-
gyakra berendezendő mennyiségteni osztály javadalmazására
10,000 frtot pengő pénzben átadott,» illetőleg ez alapítvány évi
1200 koronában megállapított kamatait az új folyóirat, illetőleg a
Hadtudományi Bizottság rendelkezésére bocsátja, a honvédelmi
Miniszter úrhoz pedig feliratot intéz, melyben meleg hálájának
ad kifejezést és Ő Nagyméltóságát egyúttal fölkéri, hogy a szer-
vezendő bizottságba a katonai tagokat kijelölni szíveskedjék.

Ugyanez ülésen a honvédelmi miniszter megbizásából és
nevében bejelentette dr. *Szendrei János* az Akadémiának, hogy
a miniszter egy hadtörténelmi pályakérdés kitűzésére és meg-
jutalmazására *100 aranyat* bocsájt az Akadémia rendelkezésére.
Az összes ülés meleg köszönetet mond e pályadíjért s a kér-
dés fogalmazásával és a pályázat módozatainak megállapításá-
val a Hadtörténelmi Bizottságot bizza meg.

A november 29-iki összes ülés *végül határozatilag ki-
mondta a II-ik osztály kifolyásaként a Hadtörténelmi Bizott-
ság felállítását.* Elhatározta, hogy az akadémiai Ügyrend 43.
§-ában, a hol az állandó bizottságokról van szó, a Történelmi
Bizottság után a *Hadtörténelmi Bizottság* neve beiktatandó.
Hasonlóképen a 44. §-ban az új bizottság neve felsorolandó
azon bizottságok között, melyek a II. osztály kifolyásai.

A 49. § után egy új §-ban a Hadtörténelmi Bizottság ügy-
rendi szabályzata a következőkép iktatandó be.

»A Hadtörténelmi Bizottság feladata a magyar hadtörténelmi
kútfők és egyéb emlékek felkutatása, kiadása és feldolgozása.
Közlönye a «Hadtörténelmi Közlemények», melyet a bizottság
előadója szerkeszt; ezenkívül a bizottság feladatának megfelelő
egyéb kiadványokat is közzétesz, ilyenek létesítésére az előmun-
kálókat megteszi, igyekszik katonai szakférfiakat működési
körébe vonni s az érdeklődést a magyar hadtörténet és emlé-
kei iránt felkelteni és ébren tartani.

«A Történelmi Bizottsággal való kapcsolat és tervszerű
együtműködés létesítésére a két bizottság elnökei és előadói
hivatalból tagjai mind a két bizottságnak.»

Végül pedig a Hadtörténelmi Bizottság tagjainul a követ-
kező akadémiai tagokat választja meg:

B. Forster Gyula, b. Nyáry Jenő t., Ballagi Aladár, Békefi Remig, Csánki Dezső, Fejérpataky László, Károlyi Árpád, Ortway Tivadar, Thallóczy Lajos r., Angyal Dávid, Borovszky Samu, R. Horváth Jenő, Komáromy András, Márki Sándor, Nagy Géza, Szendrei János, Tagányi Károly, Takáts Sándor l. tagok.¹

A bizottság alakuló ülését a folyó évi január hó 7-én tartotta meg, mely alkalommal elnökévé egyhangúlag *Rónai Horváth Jenő* altábornagyot, előadójává pedig *dr. Szendrei Jánost* választotta meg. Ez utóbbit egyszersmind a bizottság szakfolyóiratának, a *Hadtörténelmi Közlemények*-nek szerkesztésével is megbizván. Ugyanezen ülésen végül a bizottság segédtagjaiul megválasztattak *Breit József* vezérkari alezredes és *Sárói Szabó Lajos* m. kir. honvédszázados.

A bizottság első rendes ülését február hó 19-én *Rónai Horváth Jenő* altábornagy elnöklete alatt tartotta meg. Ez alkalommal az elnök megnyitó beszédében, midőn megválasztásáért köszönetet mondott, meleg hangon emlékezik meg a hadtudományi bizottság néhai elnökeldjéről *Hollán Ernő* altábornagyról s ezen bizottság szintén már elhunyt nagyérdemű történetíró tagjairól, *Salamon Ferenez*, *Szilágyi Sándor*, *Thaly Kálmán*, *Jakab Elek*, *Kápolnai P. István* és *Gömöry Gusztávról*. Midőn beszéde további folyamán a bizottság működésének mintegy eszmei programját nyújtja, különösen kiemeli, hogy a mai korban, midőn kozmopolita nézetek uralják a világot, mennyire szükség van a magyar hadtörténelem minél szélesebb körű művelésére, hogy ezáltal a hazafias szellem ápoltságok.

Ezután előadó előterjesztése alapján elhatározta a bizottság, hogy működési programját illetőleg ugyanazon elvek szerint jár el, mint a melyek alapján már a hadtudományi bizottság a multban oly szép eredményeket ért el s a mint működésnek alapelvei már az Akadémia ügyrendében is körvonalozva vannak.

Feladatának tekinti egyrészt az önálló magyar katonai iroda-

¹ Akadémiai Értesítő, 1909. évf. 627., 632. és 687. l.

lom megteremtése és a magyar nemzet hadtörténelmének létesítése céljából a magyar hadi történetírás ápolását és fejlesztését, másrészt pedig a hadtörténelem iránti érdeklődésnek a nemzet mentül szélesebb rétegeiben való felköltését és ébrentartását.

E célból első sorban hivatalos szakközlönyeül kiadja a «*Hadtörténelmi Közlemények*» című folyóiratot, melyben eredeti forrástanulmányokon alapuló hadtörténelmi tárgyú értekezéseket, adalékokat, levéltári adatokat, okmányokat, egykorú hadi jelentéseket és naplókat s más, a hadtörténelemre vonatkozó kútfőket ismertet, hadtörténelmi eseményeknek, hadjáratoknak, csatáknak és várostromoknak, eredeti kútforrások alapján készült történelmi, vagy már ismert és nyomtatott források tanulmányozásán alapuló katonai szakszerű földolgozásait s ide vonatkozó tanulmányokat közöl. Ezen felül azonban nagy súlyt helyez tárgyi hadtörténelmi emlékeinkre is s egyaránt ismertet és közöl tanulmányokat és leírásokat várainkról, régi hadfelszerelésünk emlékeiről, fegyverekről, régi hadiviselet és csataképekről. E mellett arra törekszik, hogy a kétségtelen hiteles adatok ne csak gondos feldolgozásban és nem csupán szakférfiak, hanem a nagyközönség által is élvezhető vonzó előadásban közöltessenek.

Ezenkívül nagyobb terjedelmű, önálló becsű művek, vagy nagyfontosságú hadtörténelmi kútfők kiadhatása céljából a *Magyar Hadtörténelmi Könyvtár*at újból szintén megindítja.

E két vállalata színvonalának emelése érdekében pályadíjakat tűz ki.

Az *önálló magyar hadtörténelmi muzeum* létesítésének eszméjét, melyet a hadtudományi bizottság még 1888-ban pendített meg, ugyancsak hazafias örökül veszi át, a kérdést éber figyelemmel kíséri s alkalmilag, a mint e tárgyban kedvező fordulat várható, megteszi a kezdeményező lépéseket.

A mint a *magyar hadi műszótár* már 1887-ben kezdeményezett létesítésének ügye hivatalos részről újból megindíttatik. részt fog kérni bizottságunk magának e munkából is, mert hiszen kétségtelen, hogy idegen nyelvi befolyás alatt keletkezett temérdek katonai műszavunk megjavítása nemzeti nyelvünk tisztaságának fenntartása érdekében is kívánatos, s hogy erre vo-

natkozólag a legbiztosabb eszközt épen történelmi emlékeinkben, régi hadi szabályzataink ősrégi magyar katonai műszavai-ban birjuk.

És végül a magyar hadtörténelemnek eddigelé legelhanyagoltabb emlékeivel, a *várakkal* is behatóan kíván a bizottság foglalkozni. Közel kétezer várunkkal úgy azok fényes multját, mint várépítészeti és műépítészeti jeientőségét, vagy csak romjaik regényes szépségét illetőleg is méltán vetélkedhetünk Európa bármely nemzetével és mégis azok összefoglaló ösmertetésére még kísérletet sem tehetett eddigelé irodalmunk.

Szépségükre nézve Felsőmagyarország, a Szepesség, Nyitra, Pozsony és Nógrád vármegyék, vagy a Vág völgyének s a Balaton partjának várai méltán hasonlíthatók egybe a Rajna partjának világhírű várromjaival. Számuk pedig meghaladja nemcsak Ausztria, hanem nagy Németország várainak számát is. Eddigelé ugyanis, Horvátországot ide nem számítva, ismeretes Magyarországon 1649 vár. Ezek közül jelenleg is lakott vár és várkastély van 152, részben lakott 44, várrom 345, elpusztult vár, részben csak alapfalakban 1108 és 120 római castrum.

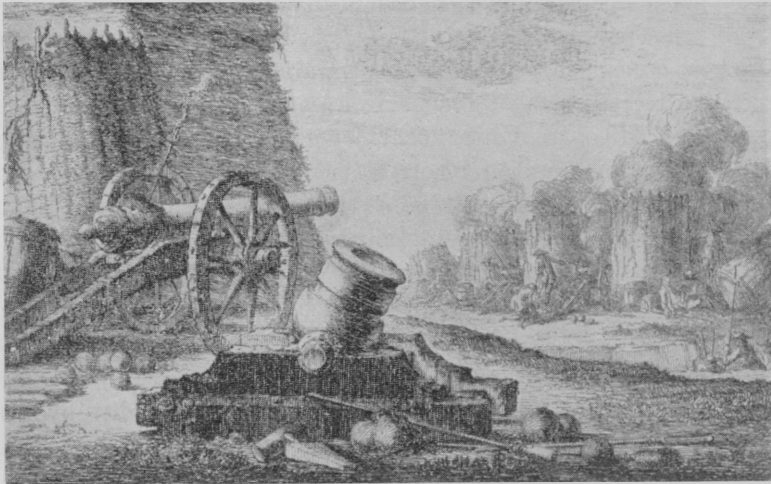
Bizottságunk a mennyire anyagi erői engedni fogják, ki óhajtja adni a magyarországi várak történetének, vár- és műépítészeti részleteinek leírását, hogy az azok falai alatt egy ezredéven át lefolyt hősi küzdelmek emlékezetét örök időkre beírja a nemzet köztudatába.

Ugyanez ülés folyamán *Sárói Szabó Lajos* indítványára felkéri a bizottság az Akadémiát, hogy írjon át a honvédelmi miniszterhez, miszerint kiváló tehetségű, lehetőleg hadiiskolát elvégzett fiatal tiszteknek nyújtson alkalmat arra, hogy a budapesti tudományegyetem előadásainak hallgatása (a rendes négy év helyett lehetőleg csak két évre leszállítandó tanfolyam alatt) és a Budapesten található történelmi források (országos levéltár stb.) adatainak tanulmányozása útján a történetbuvári és történetírói pályára lelkiismeretesen és tervszerűen előkészülhessenek; az ilyen módon alaposan kiképzett tiszteket azután 3—4 évre a bécsi cs. és kir. hadi levéltárba kellene beosztani, vagy külföldi adatok gyűjtésére kiküldeni.

Végül elhatározta még a bizottság, hogy a honvédelmi mi-

niszter által felajánlott 100 arany pályadíjra nézve javasolni fogja az Akadémiának, hogy a már két ízben ugyan eredménytelenül kitűzött, de nagy hadtörténelmi fontosságú kérdést tűzze ki újból, mely következőleg hangzik: «Adassék elő az állandó magyar hadsereg felállításának története III. Károly korában.»

Előadó bemutatta még az eddig beérkezett nagybecsű hadtörténelmi dolgozatok egész sorozatát, majd ezévi költségvetésének megállapításával zárta le első érdemleges ülését a hadtörténelmi bizottság.

A bajor ütegek Buda 1686-iki ostrománál.